

Kujunes nõnda, et nüüd juba ajalooks saanud hooaega 1989/90 ümbritseb kutsuvalt sädelev raam. Tööaasta alguses leidis aset Soome Rahvusballeti (Suomen Kansallisballetti) külaskäik, aga lõpus Göteborgi Muusikateatri (Stora Teatern) tantsurühma etendus. Enne Rootsi külalisi veel «Estonia» laval teist aastat järjest kaasaegse koreograafia päevad (vt. «Reede» nr. 23 ja 24). Lisan vaid nii palju, et see on alles lõplikku kuju omandav ja tasemelt veel ebaühtlane balletipidu (Leningradi Mussorgski-nim. Muusikateatri koreograafi Leonid Lebedevi sisult ja vormilt tugevad, meie publikule uudsed tööd, ka New Yorgis moderntantsu õppinud Jeanne Yasko sooloõhtu tõstsid latil väga kõrgele!). Kahju, et algselt kavasse plaanitud «Vanemuine» ja Vilniuse Balleti tulemata jäid. Jah, mitte pealinna teater ei vaadanud Tartust mööda, vaid «Vanemuisest» endast olenevalt jäid nägemata M. Tommingase ja T. Veileri huviga oodatud tööd.

Kui koreograafiapäevadele anti hinnang mitmes ajalehes, siis kahe üle-lahe-trupi etendustest on vähem kirjutatud. Soomlaste mitte eriti avastusliku koreograafiaga (küüalisballetmeister D. Reiter-Soffer) «KAMEELIADAAM» kujunes oma kõrge lavakultuuri, huvitavate tantsijaisiksuste (Ulrika Hallberg-Marguerite, Kimmo Sandell-Armand, Jarmo Rastas-Duval) maitseka kunstnikutöö (Seppo Nurmimaa), valgusrežiil ning elava (mitte konserv!) muusikaga «Estonia» orkestrilt (dirigent Ari Angervo, küüalisballetmeister Olli Lehtinen ja Veli-Pekka Bister) kaasa elama panevaks sündmuseks hooaja alguses. Rootslaste balleti selle lõpus oli aga just koreograafiline maiuspala. Tutvusime kahe põneva balletimeistriga. Need on ULF GADD ja maailmas palju rännanud ROBERT NORTH. Esitatud (lühil) balletid ei pakkunud küll võrdset pinget, ent Northi laialdaselt tuntud «Trooja mängud» on pärl. «Estonia» balletilavale tõi ta siin peaaegu unustatud asja — huumori. Orgaaniliseks tervikuks sulatatud tantsulaadide ja võtete seas tundsi rõõmsa üllatusega ära «püramiidid». Needsamad, mida mitu põlvkonda teavad meil juba omaaegsete koolipidude kavades! Koreograaf põimis need (ise ilmselt leiu üle lustides!) koomiliste hüümärkidena koreograafiliste lause lõppu. Tehniliselt nõudlik pala esitatis mängleva kergusena, aga samas tugevasti ansambelis olles. «Mängudes», «Seitsmes Jaapani lehes» (koreograaf Gadd) jt. küülastiiks toodud etendustes rabas veel valgustus, mis tõusis suure kunsti tasemele. Kaasatoodud aparatuur võimaldas anda lisaväärtusi, nii et koosmõju muude komponentidega lummas. Meie oma etendustes värvitakse valgusega foone, küülastiiks võimuses seisid ka õhu värvimine. Staafilised valgusvihud aitasid koreograafilist kujundit välja voolida.

Muide, rohkem kui lühiballetis avas Gadd oma koreograafiilavastaja võimekust Linnahalli laval esitatud menukas mammuballetis «Tango Buenos Aires 1907» (simul-taanilava võimaldas eritegevusi ühitada, andes edasi ühe Argentinases väljäärannatud perekonna üks jagu perversset kroonikat). Etenduse looja andis taotlusi edasi

HÄSTI RAAMITUD, ÄÄRMUSLIKE ILMINGUTE GA BALLETIHOOAEG «ESTONIAS»

HEINO AASSALU

nes. Alustati Moskvast, kus triumfaalse menuga läks Kaie Kõrbi loomeõhtu. Eks märki edu seegi, et lisaks ülistavatele retsensioonidele pääses foto Kõrbist Kleopatranaga ajakirja «Sovetski Balet» kaanele (1990, nr. 2). Eesti balleti teadvustamise seisukohalt vajalik ilming!

Päris hooaja lõpul korraldati gastrollid Soome (divertiment ja «Volumandariin») ja Itaaliasse (grand pas «Raimondast», «Kadunud poeg» ja «Volumandariin»). Järelejääd on seekord head, isegi alati

Julia Murdmaa-versioonist. Vähese sellest, õige mitu hooaega võisime nautida 1981. aastal väljatulnud Tiit Härmi loomeõhtu, mille tõstis säravaks kunstisündmuseks eelkõige sama igihaljas lugu (Tšernõševi koreograafia Berlioz'i muusikale). Need muljed on veel väga elavad!

Ent etendus on nüüdseks lavalauladadel. Millise lahenduse pakub lavastaja TIIT HÄRM? Ta on tahtnud luua etenduse, kus palju liikumist, kus tantsijad saaksid laval näidata seda, millega päevast päeva tegele-

Stseen «Romeost ja Juliast».

nõudlik I. Lindfors leiab kiidusõnu.

Niisugune oli siis raam. Aga sisu, see, mis tegelikult hooajale ainukorduse annab? Esietendused. Neid oli kaks ja mõlemad hooaja teisel poolel, siis juba 1990. aastal. Nõnda jäi 1989. aasta jällegi ühe balleti aastaks, kusjuures etendus ise («Nostalgia») kahjaks ei kinnistunud repertuaari. Kui võtta kümnendi lõikes (1980—1990), siis saab «Estonia» balletirepertuaaris liiga palju aastaid, mil esietendusi vaid üks — 1983, 1985, 1987 (ei arvesta koreograafiakooli etendusi). Repertuaar on ahtaks jäänud, ja kui poleks klassikat («Luikede järv», «Don Quijote», «Pähklipureja»), 1988. aastal lisandunud «Giselle»), mis vaataja alati saali toob, siis...

Võiks arvata, et niisuguses seisus kaalutakse eriti hoolikalt, mida repertuaari rikastamiseks/uuendamiseks lavale tuua. Vastu elementaarloogikat esieten-

vad balletiklassis. Ilmne on püüetõsta kõrvaltegelaste (Parise, Benvolio, noorte armastajate vanemad) osatähtsust, lastes silmist tõsiasja, et tegemist on ikkagi Prokofjevi Romeo/Juliakeskse balletiga, kus käsitletud nende hingelist kasvamist/muutumist tõkkeit purustava armastuse jõul. Kõrvalliinide väljajoonistamist (Parise surm hauakambri, Benvolio ühendamine Mercutioaga võrdseks Romeo sõbraks) viib põhihoovuse tuhmumisele. Sama teeb ka divertimentliku-illustriativse elemendi üliküllus, kusjuures olulised aktsendid on paigast nihutatud või hoopis valesti asetatud. Nüüdseks love-story's on armastust vähevõitu.

Mõned näited. Capuletide ballil (siia on juurde toodud muusikat balleti viimasest vaatusest) nimitegelaste oluline/keskne äratundmispisood upub divertimentantsu virvarri, ei tõuse esile; palkonistseenis imetleb Romeo rohkem eneses farganud emotsioone, kui avaldab ennast Juliale; murrangulisest laulussestseenist (alabaaljuks

kordsest juhuslikust kokkupõrkest järkjärgult väljakasvav ürgvaenu avaldus, jääb ära tegevuse kasvamine julma lõppduellini. Stseen ise pole antud tantsuna-võitlusena, nagu tantsukunsti tinglikkus lubaks, vaid ehtsa rapiiritärinaga (teostus allpool arvestust, sest rapiire teineteise vastu tagudes lüüakse mööda vastase relvast ja... muusikast). Lavastajale esitaks küsimuse ka mõne tegelase ebaloogilise käitumise puhul (mõistetamatuks jääb amme tegutsemine pärast seda, kui ta on olnud tunnistajaks laulatusel, tema suhtumine Parisesse jm.). Nende ja teiste küsitavuste olemasolu saab mõistatavaks, kui taipad, et Härm on suurema osa energiast kulutanud tantsusammudele.

Tema kui TANTSUSEADJA TÕPP ilmnes juba omaaegses grand pas's Masseneti muusikale. Oma tantsijakarjääri ajal on ta tahtmatult omandanud sõnastikutäie tantsusamme. Nüüd seab ta neist kokku lauseid. See on õige levitud balletimeistrifitüüp! Niiviisi võib saada efekteid tantsuformaalselt. «Romeos ja Julias» on selleks nn. maskide stseen (trio enne ballipilti), kus tantsutehniline tulevärk (revolvaadid jne.) ka hillgava interpretatsiooni leiab. Just meeste tantsu seadetes on seda laadi kordaminekuid mitmeid. Muutumatu on Härm mõnes teiseski aspektis — ka siin tantsib kogu naisballetit varvastel (amm siiski välja arvatud!). Miks ka mitte! Tulnuks vaid arvestada, et ajastul, mil balleti tegevus sünnib, jagunes tantsud kõrgeteks ja madalateks. Viimased — pidulikud, väarikad, tseremoniaalsed — kuulusid kõrgseitskonna repertuaari. Sellest lähtus ka Prokofjev, kel liikuvatele tormakatele, kohati graatsilistele tänavasteenidele on eriti kontrastselt vastandatud taotluslikult raskepärane nn. rüütlike teema. Need on teadlikult välja peetud kaks eri maailma. Muusikas peituvad rikkad võimalused! Kui nüüd tantsudes Verona väljakutel ja ballisaalis leiavad kasutamist sugulaslikud tantsuvõtted, peaaegu ühed ja samad tantsujoonised (kontraviirud, ringjooned, kätlemised), siis kokkuvõttes nivelleerub see mingiks üldiseks vähekontrastseks liikumisjooniseks. Pealegi puudub avastusmoment, sest mitmedki nendest võtetest on meele Härmi kolmest eelmisest balletist. Romeo partii võib näit. ära tunda mõndagi «Pihtimuse» peategelase sammuseadest. Kohati eksib koreograaf ammu äraproovitud tõdede vastu: temal tegeusbe Julia laval juba enne, kui orkestris ilmub teema «tüterlaps Julia». Pakutu entrée-efekt jääb kasutamata. See on iseenese fiibade karpimine, ja mitte ainult selles episoodis!

Lavastuse kindlale plusspoolele kuulub õnnestunud mees-osatäitjate valik. Toomas Edur Romeona, Andrei Izmestjev ja Toomas Jöoger Tybaltina, Toomas Rätsepp Parisena ning Priit Kripson Benvoliona õigustavad seda igati. Igor Vassini poisilikku ehk vaesustab Mercutio kuju, ent bravuurne tants teeb ta ometi sümpaatseks. Julia puhul õnnestumisest rääkida ei saa. Siin on vähe välisest haprusest või kaunist figuurist või noorusvärskest või tantsutehnikala valdamisest. Kui jääb olemata ere tantsuline kuund.

Koreograaf põimis need (ise ilmselt leiu üle lustides!) koomiliste hüüumärkidena koreograafiliste lausete lõppu. Tehniliselt nõudlik pala esitati mängleva kergusena, aga samas tugevasti ansambli olles. «Mängudes», «Seitsmes Jaapani lehes» (koreograaf Gadd) jt. külakostiks toodud etendustes rabas veel valgustus, mis tõusis suure kunsti tasemele. Kaasatoodud aparaatruur võimaldas anda lisaväärtusi, nii et koosmõju muude komponenditega lummas. Meie oma etendustes värvitakse valgusega toone, külaliste võimuse seisik ka õhu värvimine. Staafilised valgusvihud aitavad koreograafilist kujundit välja voolida.

Muide, rohkem kui lühiballetis avas Gadd oma koreograafi/lavastaja võimekust Linnahalli laval esitatud menukas mammutballetis «Tango Buenos Aires 1907» [simul-taanlava võimaldas eritegevusi ühitada, andes edasi ühe Argentinasse väljarännanud perekonna üks jagu perversset kroonikat]. Etenduse looja andis taotlusi edasi mitut laadi tantsuvahenditega, olmelis-pantomimilistele stseenidega, aga eelkõige tangoga.

Niisuguseks kujunes raam külaliste poolelt. Ka «Estonia» trupp ise raamis hooaega külalisesinemistega idas ja lää-

sisu, see, mis tegeiikut hooajale ainukordsuse annab? Esietendused. Neid oli kaks ja mõlemad hooaja teisel poolel, siis juba 1990. aastal. Nõnda jäi 1989. aasta jällegi ühe balleti aastaks, kusjuures etendus ise («Nostalgia») kahjuks ei kinnistunud repertuaari. Kui võtta kümnendi lõikes (1980—1990), siis saab «Estonia» balletirepertuaaris liiga palju aastaid, mil esietendusi vaid üks — 1983, 1985, 1987 (ei arvesta koreograafia-kooli etendusi). Repertuaar on ahtaks jäänud, ja kui poleks klassikat («Luikede järv», «Don Quijote», «Pähklipureja»), 1988. aastal lisandunud «Giselle»), mis vaataja alati saali toob, siis...

Võiks arvata, et niisuguses seisus kaalutakse eriti hoolikalt, mida repertuaari rikastamiseks/uuendamiseks lavale tuua. Vastu elementaarloogikat esietendus taas **PROKOFJEVI «ROMEO JA JULIA»**. Selleks polnud aeg õige, sest veel liiga värskest seisab meeles Tiit Härmi ja Vjatšeslav Maimussovi Romeo ning Tamara Soone, Saima Kranigi ja Elita Erkina

on ikkagi Prokofjevi Romeo/Juliakeskse balletiga, kus käsitletud nende hingelist kasvamist/muutumist fõkkeit purustava armastuse jõul. Kõrvalliinide väljajoonistamistaha (Parise surm hauakambris, Benvolio ühendamine Mercutioga võrdseks Romeo sõbraks) viib põhihoovuse tuhmumisele. Sama teeb ka divertismentliku-illust-ratiivse elemendi üliküllus, kusjuures ojulised aktsendid on paigast nihutatud või hoopis valesti asetatud. Nüüdses love-story's on armastust vähevõitu.

Mõned näited. Capulettide ballil (siaa on juurde toodud muusikat balletti viimasest vaatusest) nimitegelaste oluline/keskne äratund-miseepisood upub divertismentfant-su virvarri, ei tõuse esile; palkoni-steenis imetleb Romeo rohkem eneses tärnanud emotsioone, kui avaldab ennast Juliale; murranguli-sest laulatusstseenist (salaabielluks Romeoga on Julia üle astunud kõigist eetilistest/psüühilistest tabudest) kujuneb illustratsioon-ümberjutustus, kus oma filosoofilisest sügavusest ja kõhklustest ilma jäetud paater Lorenzo (oluline kujud kirjanikul kui ka heli-loojal!) enne armastajate ühenda-mist tõstab pühakojas õnnistava käe eelmisest tänavapildist siia ru-tanud tantsijate poole. Oige mitu ilupilti on viimasest vaatusest!

Õieti algavad valesti asetatud rõhud juba avapildist. Siin võib teha valejärelt, et kogu vaen/vihkamine (mille vastu hiljem tõu-seb Romeo ja Julia armastus) Mercutio ja Tybalti meeskondade vahel tekib kolme tänavatüdruku pärast. Lavastaja on nad liiga esile tõstnud.

Oma «Romeos ja Julias» Tiit Härm otsekui kahestub — ühel pool lavastaja, teisel ballett-meister. Lavastajana taotleb ta tulistamist kõigist kauritist korruga. Esimeses pildis näit, seisavad vaenujoud kohe täies kooseisus viirgudes vastamisi (Romeo kohe rinnati Tybalti-ga). Sedaviisi jääb ära järje-

näit. ära tunda mõndagi «Pihti-muse» peategelase sammuseadest. Kohati eksib koreograaf ammu ära-proovitud tõeade vastu: temal te-gutseb Julia laval juba enne, kui orkestris ilmub teema «tüterlaps Julia». Pakutu entrée-efekt jääb kasutamata. See on iseeneise tiiba-de kärpimine, ja mitte ainult selles episoodis!

Lavastuse kindlale plusspoo-le kuulub õnnestunud mees-osatäitjate valik. Toomas Edur Romeona, Andrei Izmetšjev ja Toomas Jõõger Tybaltina, Toomas Rätsepp Parisena ning Priit Kripson Benvoliona õigus-tavad seda igati. Igor Vassini poisilikkus ehk vaesustab Mer-cutio kujul, ent bravuurne tants teeb ta ometi sümpaatseks. Ju-lia puhul õnnestumisest rää-kida ei saa. Siin on vähe väliseid haprustest või kaunist figurist või noorusvärskestest või tants-utehnika valdamisest. Kui jääb olemata ere tantsuline kujund, kui jääb ära sisemine kasva-mine tütarlaps Julias oma armastuse eest võitlevaks, vanemate (traditsioonilisele mo-raalile) allumatuks, otsusekind-laks, tundeüllaseks isiksuseks, siis üldlahendus madaldub, teema ei hakka kandma — vaatajal töötavad ehk silmad, aga puutumata jäävad intellekt ja tunded.

Uus «Romeo ja Julia» ei tuhmistanud muljeid/mälestusi eelmisest lavastusest. Pigem vastupidi. Ajaliselt lähedaste, Murdmaa ja Tšernõševi inter-pretatsiooni kõrvale kerkisid eriti kirkaina taas Helmi Puuri (Lavrovski lavastus) ja Velda Otsuse (Urbeli lavastus) Julia, Artur Koidu Romeo, Herman Palangu Mercutio (Senta Otsa lavastus) jt., kes jäägitu sisse-elamisega võisid korralikus vormis edasi anda Shakespear-e'i—Prokofjevi tähtteose vaimsust ja sisu, see tähendab — tantsukunsti kõrgemat alget.

(Järgneb.)

vat liikmeskonda peatselt ütleva oma sõna Eesti kultuuri-elus... KALJU SUURE fotod